

**LA SOCIOSIGNIFICACIÓ DE LES LLENGÜES EN COMUNITATS BILINGÜES.
UNA ANÀLISI A TRES BANDES:
OCCITÀNIA, EL PAÍS BASC I EL PRINCIPAT DE CATALUNYA**

Anna Pineda i Cirera

Planificació i Política Lingüístiques

Curs 2006-2007, Q2

Facultat de Filologia

Universitat de Barcelona

PRESENTACIÓ

Aquest treball té per objectiu mirar d'esbrinar com viuen els parlants de català, basc i occità el fet de pertànyer a una societat que és, en tots tres casos, bilingüe. Es tracta de veure les sociosignificacions que han adquirit en els parlants cadascuna de les llengües que participen d'aquest plurilingüisme. Evidentment, els casos de Catalunya –ens centrarem, doncs, en el Principat–, el del País Basc – fonamentalment el territori sota jurisdicció espanyola- i el d'Occitània –en territori francès– poden tenir algun tret en comú, però és encara més palès –i, val a dir-ho, més interessant– que el que els caracteritza –i justifica aquest estudi– és, precisament, allò que tenen de diferent. La nostra intenció és, doncs, mostrar el *statu quo* de les percepcions psicoemotives que té avui en dia cadascuna d'aquestes comunitats lingüístiques envers les llengües presents en la seva vida quotidiana.

Pel que fa al procediment metodològic, hem de dir que partirem de la informació recollida al llarg de 16 entrevistes, realitzades entre el 17 de març i el 8 de juny de 2007 a les ciutats de Besièrs, Donostia i Barcelona: cinc per a l'occità, sis per al basc i cinc més per al català. Atès que aquestes entrevistes constitueixen la font d'informació bàsica que ens permetrà d'extreure les conclusions que exposarem en el present treball, hem cregut convenient de resumir en tres taules les característiques lingüístiques més fonamentals de cadascuna de les persones amb qui hem parlat –a les quals ens referirem, tant en la taula en qüestió com al llarg de les pàgines que segueixen, fent servir el seu nom de pila.¹

Pel que fa al format de les entrevistes, cal dir que, si bé havíem predefinit algunes preguntes bàsiques, en cada conversa hem mirat de ser flexibles, deixant parlar els entrevistats i demanant-los que s'expliquessin amb detall quan vèiem que tenien coses a dir. Així i tot, però, aquestes qüestions que, diem, hem procurat de plantejar a tots els entrevistats són les següents:

¹ Aquestes taules poden consultar-se a les pg. 7, 8 i 9.

- * Quina és la teva llengua materna?
- * Com has après el basc / el català / l'occità? (en el cas que la L1 sigui la majoritària)
- * Què significa per a tu el castellà / el francès? I el basc / el català / l'occità?
- * Què penses, sents i fas quan un desconegut fa servir el castellà / el francès per dirigir-se't?
- * Mires de canviar de codi?
- * En quin codi et dirigeixes a una persona desconeguda?
- * Consideres que a l'hora de comunicar-se ha de prevaler sempre el criteri de la practicitat o bé les motivacions ideològiques també hi poden fer el seu paper?
- * Com definiries la teva identitat?
- * Consideres que la teva visió del món és espanyola / francesa?

Encara quant a la metodologia, hem de dir que, en comptes de transcriure les entrevistes íntegrament, hem optat per citar-ne aquelles fragments més destacables i significatius, amb els quals anirem il·lustrant totes les afirmacions que presentarem al llarg del treball.

D'altra banda, evidentment, la impossibilitat d'establir generalitzacions a partir de l'estudi d'un nombre limitat d'individus fa que aquest treball esdevingui una modesta aproximació, un acostament a la vivència que es té del bilingüisme en aquests tres grups lingüístics. Des d'aquí, ens preguntem com reaccionen els individus bilingües davant de la diversitat lingüística; mirarem de descobrir si les situacions de minorització sempre es viuen i es perceben de la mateixa manera; volem saber com són afectades les llengües minoritàries/minoritzades com el català, l'occità i el basc per les polítiques lingüístiques de dos grans estat europeus com el francès i l'espanyol; pretenem esbrinar, també, quins punts en comú i quines diferències hi ha entre els tres casos que estudiem.

Hem de deixar ben clar que el més rellevant és, sense cap mena de dubte, la comparació entre les relacions llengua majoritària – llengua minoritària que s'estableixen en cadascun dels territoris estudiats. Pel fet de basar-nos en un seguit

d'entrevistes, és evident que tot el que exposarem és fruit de la interpretació – malgrat que hem procurat evitar al màxim caure en el *parany* del *whisful thinking*– de les paraules de les persones amb qui hem enraonat, les quals han mirat de verbalitzar idees i conceptes pertanyents al món de les representacions cognitives i de les significacions psicoemotives que tenen les llengües, qüestions –cal tenir-ho en compte– que sovint costen d'expressar amb precisió.

ALGUNS ADVERTIMENTS PREVIS

Abans de procedir a la consulta de les taules que recullen les informacions bàsiques sobre els entrevistats, cal tenir en compte una sèrie de premisses.

En primer lloc, i pel que fa a la procedència geogràfica dels entrevistats, cal dir que en el cas de l'Estat francès distingim entre regions administratives, mentre que en el cas de l'Estat espanyol en fem constar la localitat i, també, la comunitat autònoma corresponent.

En segon lloc, hem d'especificar que, per definir el perfil lingüístic dels entrevistats, ens basem en la seva llengua materna (L1), alhora que tenim en compte si són competents en l'altra llengua dins de cada situació de bilingüisme. Evidentment, aquesta darrera precisió només es fa en el cas que la llengua materna no sigui la minoritària o minoritzada, ja que en el cas contrari se sobreentén que el parlant també sap parlar la llengua majoritària de l'Estat en què s'ubica la seva comunitat lingüística.

Per últim, encara amb relació a les entrevistes, cal dir que hem procurat de ser al màxim de respectuosos amb el discurs dels entrevistats, però, evidentment, també hem polit allò que, essent fruit del llenguatge oral col·loquial, esdevé sobrer en la globalitat del missatge –tot i que, quan hem cregut significatiu l'ús d'una falca o la vacil·lació enmig d'una frase, sí que hem optat per reflectir-ho en la transcripció. Finalment, encara pel que fa a les transcripcions, cal aclarir una qüestió pràctica: tots els fragments que citem de les entrevistes són reproduïts en la llengua en què ha tingut lloc l'esmentada conversa –sigui català, castellà, francès o occità–, per tal de mantenir-nos al màxim de fidels a les paraules dels entrevistats. En qualsevol cas, sempre que ho hem cregut convenient hem introduït entre claudàtors aclariments de significat –en el cas de l'occità– i elements relatius al context conversacional que, per relació anafòrica o dística, són omesos en el discurs.

ENTREVISTATS OCCITANS

Nom	Edat	Ocupació	Procedència geogràfica	Perfil lingüístic
Chantal	45	Consellera pedagògica	Regió del Llenguadoc-Roselló (Estat francès)	L1 francès; parla occità
Jaume	29	Professor	Regió de la Provença (Estat francès)	L1 anglès/francès; parla occità
Silvan	26	Cantant i estudiant universitari (Literatura)	Regió de la Provença (Estat francès)	L1 francès/occità
Céline	20	Estudiant universitària	Regió de l'Alvèrnia (Estat francès)	L1 francès, comprèn l'occità
Guilhem	15	Estudiant de secundària	Regió de la Provença (Estat francès)	L1 francès, parla occità

ENTREVISTATS BASCOS

Nom	Edat	Ocupació	Procedència geogràfica	Perfil lingüístic
Idoia	24	Estudiant universitària (Psicologia)	Tafalla, Navarra (Estat espanyol)	L1 castellà, parla èuscar
Alfredo	25	Estudiant universitari	Donostia, Euskadi (Estat espanyol)	L1 èuscar/castellà
Asier	26	Músic	Lasarte, Euskadi (Estat espanyol)	L1 èuscar/castellà
Emmanuelle	47	Artista	Regió d'Aquitània (Estat francès)	L1 francès; parla èuscar
Amaia	30	Professora	Lasarte, Euskadi (Estat espanyol)	L1 èuscar
Aduna	35	Professora	Irun, Euskadi (Estat espanyol)	L1 èuscar

ENTREVISTATS CATALANS

Nom	Edat	Ocupació	Procedència geogràfica	Perfil lingüístic
Marta	20	Estudiant universitària (Educació infantil)	Andorra la Vella (Principat d'Andorra)	L1 català
Marçal	18	Músic i estudiant universitari (Filologia)	Sant Quirze del Vallès, Catalunya (Estat espanyol)	L1 català
Andrea	29	Estudiant universitària (Ciències Polítiques)	Barcelona, Catalunya (Estat espanyol)	L1 castellà; parla català
Laia	50	Professora de música	Barcelona, Catalunya (Estat espanyol)	L1 català
Anna	19	Estudiant universitària (Biologia)	Barcelona, Catalunya (Estat espanyol)	L1 català

A) ESBÒS DE LA SITUACIÓ SOCIOLINGÜÍSTICA DE LES COMUNITATS ANALITZADES

Tant Catalunya com Occitània i el País Basc comparteixen la condició de territoris bilingües. En tots tres casos la situació actual s'explica per l'adveniment, en un territori amb una llengua històrica pròpia –sigui el català, l'occità o el basc–, d'una llengua fins llavors forana i que té el recolzament d'un aparell estatal fort i potent –l'espanyol o el francès– que s'escarrassa per introduir-la en aquella comunitat de parlants, uns cops per la força, altres amb estratègies persuasives més subtils. Gairebé sempre ha pesat, sobre aquests territoris, l'equació “un Estat = una llengua”, de la qual els estats espanyol i francès han estat històricament aferrissats defensors, amb les conseqüències lògiques que això ha provocat en el si de les comunitats lingüístiques no francòfones ni castellanòfones que s'han trobat sota jurisdicció seva.

Evidentment, entre els tres territoris que nosaltres analitzem hi ha notables diferències en molts aspectes, com ara la demografia –i, particularment, la demolingüística–, el nivell de conscienciació lingüística, els fets històrics que han produït la situació actual, o l'estructuració política i el grau d'autogovern, entre altres. Des d'aquí, procurarem incidir en totes aquestes qüestions, per tal com són –o han estat– els principals factors responsables de la configuració actual de les tres comunitats lingüístiques en qüestió.

Així, des del punt de vista demogràfic, hi ha una diferència evident entre el territori català i l'occità, d'una banda, i el basc, de l'altra. Efectivament, el domini lingüístic del català sobrepassa els 12 milions d'habitants, si tenim en compte la totalitat de Països Catalans; i Occitània és habitada per gairebé 15 milions de persones. En canvi, el territori de la llengua basca no supera els 3 milions d'habitants. Ara bé, aquestes dades corresponen a habitants, és a dir, a parlants potencials d'aquestes llengües. I és que, si passem a referir-nos al nombre de persones que les parlen –o les saben parlar–, la cosa canvia força: en territori occità –malgrat

la manca d'enquestes oficials i prou fiables– tot apunta a una xifra de parlants reals que oscil·la entre 1 i 3 milions. En canvi, en el cas català, i especialment al Principat, és versemblant de considerar que la pràctica totalitat d'habitants tenen alguna competència en aquesta llengua: en la gran majoria de casos, competència com a emissors i com a receptors; i, en altres ocasions, sobretot entre les noves onades d'immigració, només com a receptors.² Per últim, en el cas de l'euscar el nombre de parlants ronda el milió. Veiem, doncs, que a l'hora de referir-nos no al nombre d'habitants del domini lingüístic sinó a la competència lingüística d'aquests, les xifres es capgiren força –en detriment, sobretot, de l'occità.

No és pas cap secret que aquestes dades s'expliquen bàsicament per tres factors fonamentals, que ja hem apuntat abans: en aquests territoris hi ha importants diferències pel que fa a la història i pel que fa a la situació política actual, agents que repercuteixen, és clar, en el grau de conscienciació –i de consegüent reivindicació– present en cada comunitat lingüística. Efectivament, en els apartats que segueixen podrem veure quina diferència suposa per a un parlant bilingüe el fet de pertànyer a l'Estat francès o bé a l'espanyol, atès que un territori i l'altre han evolucionat de manera força diferent al llarg de la història contemporània.

Per concloure aquest primer apartat, cal dir que hem cregut oportú de fer el present esbós de la situació sociolingüística actual de cadascuna de les comunitats que estudiem en la mesura que pot constituir un ajut important a l'hora d'interpretar les respostes dels entrevistats i mirar de trobar explicacions objectives i més o menys sistematitzables a les percepcions que tenen vers les llengües que es parlen en les seves comunitats.

² Evidentment, les dades del català varien en funció del territori a què fem referència. I, a més, el seu ús social està experimentant, arran de la configuració actual de la societat catalana, una sèrie de canvis i fenòmens que són, sens dubte, decisius. Aquí, però, aquestes qüestions, atès que no són estrictament l'objecte del nostre estudi, quedaran relegades a un segon pla, per tal de poder posar de relleu els fets que més ens interessa d'analitzar.

B) PERCEPCIONS PSICOEMOTIVES AMB RELACIÓ A LES DUES LLENGÜES ESTATALS, EL CASTELLÀ I EL FRANCÈS

En primer lloc, hem de dir que, tot analitzant les reflexions dels entrevistats, es percep una diferència molt evident entre aquells que pertanyen a l'Estat francès – els cinc entrevistats occitans, juntament amb l'Emmanuelle, originària de l'anomenat País Basc francès– i aquells que formen part de l'Estat espanyol –la resta d'entrevistats bascos i els entrevistats catalans–. S'estableix, doncs, una frontera molt clara que repercuteix fortament en la vivència que tenen de la situació de bilingüisme els membres d'un estat i de l'altre.

La tàctica francesa de substitució lingüística, o d'extensió de la *langue national* en detriment dels patuesos, ha obtingut, sens dubte, uns resultats molt més òptims que els que hagin pogut atènyer els successius governs espanyols. Indubtablement, en aquest camp hi té una gran importància el paper que tant França com Espanya han jugat a nivell internacional al llarg dels anys i, especialment, en l'etapa contemporània de la història. A continuació repassarem els fets que més han incidit en aquesta diferenciació entre ambdós estats.

Pel que fa a l'Estat francès, i fent referència al cas de l'occità, cal fer constar que, a l'etapa final de l'Antic Règim, i a la vigília de la Revolució de 1789, la vida cultural occitana es troba absolutament francesitzada. La centralització intel·lectual i els primers efectes de l'alienació cultural ja es deixen notar. L'any 1789, amb la Revolució Francesa, s'acaba l'Antic Règim i alhora l'existència provinciana d'Occitània, territori integrat a l'Estat francès per les conquestes i adquisicions successives dels reis. La integració del País d'Oc a l'Estat francès avança amb l'homogeneïtat administrativa que s'imposa al territori francès: amb la departamentalització, les nacions provincianes cedeixen el lloc a la *Nation* per excel·lència. D'ara endavant, l'únic debat regional possible tractarà, a molt estirar, d'una centralització més o menys gran, d'una homogeneïtat més o menys perfecta. S'està forjant la França moderna, amb la qual esdevé il·legítima i aviat impossible

tota nostàlgia de les llibertats regionals i que, en canvi, impulsa una sobreestimació delirant de la cultura francesa. El motlle unitari de la vida francesa ha estat adquirit, i per aquesta raó a la Renaixença occitana del segle XIX li mancarà, a diferència del cas català, el suport d'una consciència popular d'autonomia, per petita que sigui. El xovinisme francès es va imposant, fins que a mitjan segle XIX té lloc l'explosió nacionalista que provoca la Primera Guerra Mundial (1914-1918), amb un autèntic regne de la burgesia negociant, que constituïa l'única classe amb prou força i poder per fer sentir unes hipotètiques reclamacions de caire nacionalista, o si més no regionalista, provincialista o anticoncentralista. Aquest és un dels punts claus que marcarien la diferència entre la Renaixença occitana i la catalana –i, per tant, les seves consecucions i repercussions–: així, la catalana, pel fet de comptar amb el suport i l'impuls d'una burgesia ben conscienciada, s'implantaria més fortament.

Tots aquests grans esdeveniments que viu França, reforçats –primer– pels anhels de suposada llibertat que inspiren la Revolució de 1789 i –després– per les grans guerres del segle XX, acaben provocant l'anorreament de cap consciència nacional occitana i aconseguint que, gairebé d'una generació a l'altra, l'occità deixi de transmetre's intergeneracionalment en favor del francès, la llengua de la *Patrie*, la llengua de futur i del progrés, de la *Grandeur de la France*. Efectivament, és especialment adient i il·lustratiu, amb relació a aquesta qüestió, de citar els següents fragments –que traduïm– de l'informe sobre els patuesos parlats a la República que elaborà l'any 1794 l'abat Grégoire (i citat per Brunot 1966): «[el poble francès] ha de posar tota la seva atenció a consagrar com abans millor l'ús únic i invariable de la llengua de la llibertat, en una República única i indivisible», perquè «el que manté tants individus allunyats de la veritat és la ignorància de l'idioma nacional» i, en definitiva, «(...) per tal d'extirpar tots els prejudicis, desenvolupar totes les veritats, tots els talents, totes les virtuts, per tal de simplificar el mecanisme i facilitar el joc de la màquina política, és necessària la identitat de llengua (...), la unitat d'idioma és part integrant de la Revolució (...)».

Ara bé, en el cas basc i català, el domini lingüístic dels quals es troba majoritàriament a l'Estat espanyol, la voluntat d'anihilació de les llengües no castellaneres no va triomfar amb tanta facilitat: potser perquè els mètodes emprats foren menys subtils i més matussers, potser perquè no hi hagué uns esdeveniments històrics similars que hi coadjuvessin. Fos com fos, tant el Principat com el País Basc destacaren al llarg del segle XIX com a dues autèntiques potències econòmiques que constituïen en gran part el motor de l'economia espanyola. Especialment en el cas català, la burgesia que liderava aquest progrés industrial i econòmic, a diferència del cas occità, es decantà majoritàriament per la voluntat de preservació de la cultura i la llengua pròpies.

Pel que fa al País Basc, la penetració del castellà sí que fou més elevada. En bona mesura hi influïa el fet que es tractés de dues llengües de tipologia radicalment diferent, amb un grau d'intercomprensió gairebé nul. Malgrat el retrocés en l'ús lingüístic, però, la comunitat basca no va perdre pas la consciència de nació cultural i política, no hi va haver pas cap procés d'alienació cultural que eliminés aquest sentiment de diferenciació respecte de l'Estat espanyol. Per tant, el fet que les successives autoritats espanyoles no acabessin de sortir-se amb la seva és el que explica la major conflictivitat lingüística, cultural i nacional que hi ha avui en dia, a diferència del que succeeix en terres franceses, on són ben poques –tot i que, val a dir-ho, cada cop més– les veus que s'alcen per reclamar qüestions relacionades amb aquests temes.

Així doncs, hem pogut veure que la història més recent explica el perquè de les actuals situacions de la comunitat occitanoparlant, d'una banda, i de les comunitats basca i catalana, de l'altra.

Aquest major sentiment de pertinença a la comunitat majoritària es percep clarament en parlar amb els entrevistats de nacionalitat francesa. El francès és, en la majoria dels casos, la seva llengua materna. Així, la Céline ens diu que «le français est ma langue natale, je l'ai apprise dès ma naissance» i afegeix que representa «mon

pays, mes racines; la France, c'est mon pays, c'est mes racines". En efecte, per a ella el fet que li parlin en francès és completament normal «parce que c'est mon pays, c'est quand même ma langue d'origine, donc oui le français c'est normal pour moi». En la mateixa línia, la Chantal explica que «la lenga francesa es nòstra lenga mairala perdequé siám nascuts dins un país onte se parla francès, on parla pas pus occitan dins las familhas, a l'escòla, dins la vida viventa..., tot lo mond parla francès, adoncs lo francès es nostra lenga mairala».

En canvi, en Jaume, que a més del francès també té l'anglès com a llengua primera, ens diu que «lo francès representa, primer, lo paire e puei la domination tanbèn, es pas una lenga que m'agrada de parlar, es pas una lenga que me pòdi exprimir aisidament, per parlar de causas sentimentalas, per exemple, l'anglès me ven mai facilament, lo francès no pas tament». També cal fer constar les paraules de Silvan quan afirma que el francès «es mon altra lenga, ieu ai doas lengas: ai la lenga occitana e lo francès, vàqui, siáu quaucun de doble...!, ieu siáu a l'encòp francofon e occitanofon»; i, en reflexionar sobre què representa el francès per a ell, ens diu que «representa mai d'una causa: un costat positiu ambé la republica, democracia, tot aquò, mai aquò apartèn pas a la França, es un valor universau; e lo francès es d'un costat l'escòla, es vrai qu'a l'escòla nos aprenen pas la vertadièra istòria, la vertadièra literatura, e l'occitan permet justament d'anar veire darrièr, d'anar cercar de causas que son pas dichas». En les paraules d'aquest darrer entrevistat hem vist com la identificació del francès amb els valors de la república és encara, en certa manera, vigent.

D'altra banda, tots els entrevistats occitans coincideixen a valorar positivament el fet de parlar francès, que és l'instrument de comunicació que fan servir en la majoria d'actes de parla de la seva vida quotidiana –conducta lingüística que els diferencia especialment dels catalans. En aquest sentit, en Guilhem explica que quan algú se li dirigeix en francès pensa «qu'es normau que me parle en francès perdequé... deurian parlar occitan, mai, bon, coma siám en França...». En Silvan diu que «aquí tot lo mond parla francès mai que mai, es benlèu quand senti que

qualqu'un parla en occitan que pensi qu'es interessant perdequé aquí i a de causas que si passan entre nosautreï perqué siám minorisats, doncas qualqu'un qui te parla en francés es qualqu'un... normau, coma totei lei jorns me rencontri de gent que parlan francés, e i a pas de problèma, es una normalitat d'aquest país, vertadièrament, òc òc, òc». Tots tenen, doncs, perfectament assumida la idea que, a França, toca el francès.

Així, l'occità queda relegat a un segon pla, sembla que no té prou valor per a constituir l'única, o la principal, eina de comunicació entre la comunitat occitana: la pràctica totalitat dels entrevistats confirma que no poden concebre l'occità com a primera llengua intergrupala de la comunitat. Aquestes percepcions les comentarem amb més detall en el següent apartat, dedicat a la representació que tenen els entrevistats de les llengües minoritàries.

Ja hem explicat la diferència tan marcada que separa els entrevistats que viuen a l'Estat francès dels que pertanyen a l'Estat espanyol. En el cas d'aquests darrers, la percepció de la pròpia llengua i de la llengua estatal és força diferent. En aquest apartat parlarem de com és vist el castellà, mentre que la representacions que tenen els entrevistats vers el basc i el català les tractarem en el següent punt.

En general, podríem dir que els entrevistats bascos i catalans no qualifiquen pas negativament l'ús del castellà, però sí que perceben molt positivament el fet d'utilitzar el basc i el català en el màxim d'àmbits i situacions comunicatives possibles. Així doncs, l'ús del castellà és simplement innocu, però el que ja no és sentit com tan innocu és el fet d'emprar aquesta llengua quan es podria utilitzar l'altra –la minoritària–, és a dir, quan el basc i el català en surten clarament perjudicats.

Entre els entrevistats bascos hi ha diferents matisos. Així, la Idoia afirma que «el castellà és la meua llengua materna, la que he utilitzat més». En canvi, l'Alfredo ens diu que el castellà «es, en cierto modo funcional, pero no sé... no me desagrada como idioma, a mí me gusta». L'Asier diu que el castellà «representa, por una parte,

muchas veces un recurso para hablar, para hacer chistas también, porque en euskera muchas veces los que somos *euskeraparlantes* utilizamos muchas frases hechas y expresiones en castellano..., y luego también es un medio de expresión, y también es parte de la cultura, también»; quan li preguntem sobre si el castellà té o no connotacions negatives, ens respon que «en el País Vasco está muy polarizado el ser vasco y el ser español, es muy importante: en cualquier ámbito lo primero que se hace es siempre decir “Pero, tú, ¿dónde estás?, ¿tú qué eres?”».

Quant a l’Emmanuelle, del País Basc francès, ens remet altre cop al que deien els occitans, quan afirma que «el francés, sí, es mi lengua materna y, bueno, está bien, sí, sí, a mí me interesa también de tener esta posibilidad de hablar en varios idiomas». Com diu ella, «en Iparralde se suele hablar en francés, es lo normal».

I pel que fa als bascos que tenen només l’èuscar com a L1, l’Aduna ens reconeix que «és veritat que el castellà em costa més», però reconeix que «al País Basc estem molt acostumats, sobretot a zones on es parla molt el castellà, al fet que la gent la primera paraula [d’una conversa] segurament la digui en castellà; tot depèn de la zona en què et trobis: si estàs en una zona on la gent és més basca... perquè està molt marcat». I afegeix que «malauradament Irun [l’Aduna és natural d’Irun] és un lloc on es parla molt el castellà, i suposo que ja ens hem acostumat al fet que la gent et parli en aquesta llengua». L’Amaia, la llengua materna de la qual també és el basc, afirma que «al meu poble [Lasarte] l’èuscar és bastant minoritari i jo, de petita, a part de tota la colla de l’escola, estic acostumada a relacionar-me amb gent que no sap èuscar i fins i tot que mai no ha tingut cap intenció d’aprendre’n», tot i que això, a l’hora de socialitzar-se, «no és cap impediment ni em fa sentir violenta».

El que es desprèn de les entrevistes amb els catalanoparlants s’acosta bastant al que diuen els bascos. Així, l’Andrea, que té el castellà com a primera llengua, afirma que «si em dius “castellà” em ve al cap la meva família, però si em dius “català” penso en els amics, l’escola...» i que «trobo normal que se’m dirigeixin en castellà, igual que trobo normal que ho facin en català». La Marta, natural d’Andorra,

diu que el castellà és «una altra llengua que parlo, una llengua molt important a nivell mundial, no sé si és el segon idioma més parlat o el tercer..., i bé, és important» i que el francès és «una altra llengua que per sort també parlo, m'agrada molt saber idiomes, l'únic que... no abasta tant com el castellà, per exemple, o com l'anglès».

Al seu torn, en Marçal ens explica que «el castellà per a mi significa potser més del que podria significar per a un catalanoparlant que només hagi viscut en català, entre altres coses perquè de part de la meva mare, tot i que ella sempre m'ha educat en català, els meus avis són castellans, i amb ells hi parlo en castellà i, de fet, els agraeixo que des de petit em parlessin en castellà, perquè si no em sembla que en aquests moments encara tindria més problemes dels que tinc ara per expressar-me en castellà; en tot cas, per mi el castellà és la segona llengua que hi ha a Catalunya, és l'altra llengua oficial a Catalunya, evidentment ni molt menys són les dues úniques llengües, perquè a Catalunya es parlen moltes més llengües, però el que sí que crec és ens que ens hem d'apoderar d'aquesta llengua, els catalans hem d'intentar fer el que els hispanoamericans ja han fet a Amèrica, que és apoderar-se del castellà i fer el seu propi castellà d'allà, en aquest cas hauria de ser el castellà català, valgui la paradoxa; per tant, el castellà és una llengua que em sento meva».

Per a la Laia, el castellà «és una segona llengua, actualment és una segona llengua, durant molts anys va ser tant una com l'altra perquè, clar, l'escola [a l'època franquista] anava en castellà (...); nosaltres érem tres amigues i moltes vegades jo anava al mig i amb una parlava en castellà i amb l'altra en català, perquè era així això, i jo no tenia cap problema, tant m'era l'un com l'altre, el que passa que a casa evidentment sempre [es parlava] el català». Li preguntem si el català té alguna mena de connotació negativa per a ella i la seva resposta és que «no, no, en absolut; o sigui, si hi ha hagut connotacions negatives ha estat *a posteriori*, és a dir, quan et vas adonant de tot el que t'estan fent, que és una animalada perquè, al cap i a la fi, [el castellà] és una llengua com una altra i que, de fet, és un enriquiment, però, és clar, arriba un moment que... bé, això». Afegeix que el fet que algú se li dirigeixi en castellà «normalment m'era igual, com si se m'adrecen en italià, el que passa és que,

d'un temps a aquesta part, doncs... jo contesto en català». És interessant aquest augment del grau de conscienciació de l'entrevistada, de la qual cosa ella també s'adona: «Un tema que m'ha sorprès és aquest, vull dir que jo sempre he estat molt instantània, o sigui, si a mi em parlen en una llengua i jo conec aquella llengua contesto en aquella llengua, perquè és que em surt així, però d'altra banda, clar, últimament, quan veus tot plegat... i després que et trobes amb gent que se t'adreça en castellà i resulta que són més catalans que jo què sé, doncs a mi això em molesta, francament, i llavors jo contesto en català: si segueixen en català, penso "Mira, veus?", i si no em contesten en català però veig que m'entenen, doncs cadascú parla la seva i tan amics, no hi ha cap problema».

L'Anna ens explica que el castellà «l'he après a l'escola i amb la televisió i... s'aprèn sol el castellà, però no és la meua llengua, vull dir, és una llengua que també està aquí [a Catalunya] però no és la meua llengua, no la sento com a meua». L'Anna, quan li plantejem la situació que algú se li dirigeix en castellà, ens diu que «a mi m'és igual la llengua en què se'm dirigeixin, però jo contestaré en català, si m'entén, en català».

Tot això és força diferent del que deien bona part dels occitans –les paraules de la darrera entrevista catalana que expressa la seva desvinculació respecte del castellà, molt difícilment les diria un occità a l'hora de referir-se al francès. Entre aquests darrers hi ha una evident i molt generalitzada percepció del francès com un llengua en certa manera superior o de més validesa per a la majoria dels àmbits. Es tracta d'una mena d'acceptació subjacent, inconscient, de la diglòssia que s'ha instal·lat i que ha repartit les funcions d'ús d'una manera, objectivament, marcadament desigual. De fet, la presència lingüística de l'occità pràcticament es redueix a uns pocs àmbits minoritaris (les escoles de l'associació de la Calandreta, algunes classes de caràcter facultatiu en horari no lectiu) o locals (com ara activitats folklòriques, algunes festes tradicionals, etc.).

C) PERCEPCIONS PSICOEMOTIVES AMB RELACIÓ A LA LLENGUA MINORITÀRIA: PUNTS EN COMÚ I DIFERÈNCIES

Començant pel cas de l'occità, és bo de recordar que, d'ençà de la Revolució de 1789, el francès esdevingué la llengua dels drets, i la resta de llengües parlades a França es convertiren en patuesos que calia eliminar en benefici del progrés i de la igualtat. Com explica Milian (1998), la Revolució francesa significà la consolidació de l'imperi de la Llei –o, el que és el mateix, *le règne de la Loi*–, llei que, per al seu compliment exacte i precís, «requeria la comprensió per part dels ciutadans». Aquest era, doncs, un pretext molt vàlid per convèncer els parlants de llengües com l'occità que el fet de passar-se al francès revertia, al capdavant, al seu propi favor. Els revolucionaris francesos identificaven, doncs, dos conceptes totalment diferents: *to be equal* (això és, la igualtat de drets) i *to be the same* (això és, la igualtat de trets). Fos com fos, la idea de la necessitat d'assumir el francès com a llengua principal va anar quallant, fins que la seva implantació –espectacularment coadjuvada per l'arribada de la instrucció pública francesa– esdevingué definitiva a la primera meitat del segle XX, especialment després de les dues guerres mundials, que coincidiren amb l'adveniment d'una extraordinària modernització tecnològica i econòmica liderada per un poder polític de conviccions fermes, disposat a estendre les seves idees sobre quina havia de ser la *langue national* i arriscant-se a provocar el sorgiment d'un contranacionalisme de resposta davant d'aquest intent assimilatori i uniformitzador (Hobsbawm 1991).

El francès passaria, amb relativament poc temps, de ser la llengua per antonomàsia de les comunicacions institucionalitzades (aquelles escrites o orals de caràcter públic i formal, emeses per les institucions oficials i no oficials) a esdevenir-ho també de les comunicacions individualitzades (aquelles orals de caràcter col·loquial i informal, pertanyents a l'àmbit privat i fins llavors protagonitzades pels vernacles); és a dir, el patriotisme francès, la necessitat de la unió de tots els

francesos i els avenços tecnològics provocarien la interrupció de la transmissió intergeneracional de l'occità, com ja hem apuntat anteriorment.

Aquesta subordinació a la llengua francesa i, al capdavant, el provincianisme occità, ja es percebia, per exemple, durant la Renaixença literària i cultural occitana del segle XIX, amb la creació de l'ortografia mistralenca (impulsada pel poeta Frederic Mistral), sistema basat en la fonètica francesa, la qual cosa té una clara significació ideològico-simbòlica de voluntat d'assimilació als veïns (Bastardas 1996), mentre que l'alternativa propugnada per Loïs Alibèrt, basada en l'obra codificadora desenvolupada per Pompeu Fabra per al català, representa la voluntat de diferenciar-se del francès.

Vistos els precedents, no és estrany, doncs, que l'occità estigui concebut pels seus propis parlants com una llengua, en certa manera, de segona categoria.

Així, la Céline ens explica que l'occità representa «ma région; et je regrette de pas avoir suivi des courses d'occitan quand j'étais plus jeune, maintenant je comprends un peu et, voilà, ça me manque quand même un peu de mes racines», i per això valora que «c'est bien d'avoir ces groupements pour justement reprendre un peu les racines». Finalment, afegeix que «l'occitan c'est quand même agréable et c'est une possible langue vivante et il faut l'apprendre et le connaître et, voilà, il faut continuer à la connaître, il faut pas que ça se perde». En Guilhem, a tall d'anècdota, ens explica que «tot lo mond dins lo licèu [és a dir, el que aquí és un institut de secundària] parla francès, mai de cops que i a parlem en occitan entre nosautrei [entre els companys que havien anat anteriorment a la Calandreta, on l'ensenyament és bilingüe] per tal que lis autrei comprenon pas!». La Chantal ens explica que «l'occitan, per ieu, es una lenga familiara e es la lenga de l'ostal de mos grands; puei, foguèt una lenga qu'ai trabalhada al licèu, a l'ora d'ara es mon trabalh, trabalh en occitan» –i afegeix que «siáu conslhièra pedagogica, trabalh dins las escòlas mairalas e elementàrias; trabalh dins l'ensenhament public a l'entorn de projectes occitans que los ensenhaires causisson de seguir per passar la lenga al pòble».

En el cas del català i el basc, entre els entrevistats s'hi entreveu una mateixa tònica: si bé el castellà no es percep pas com una imposició ni desperta, en general, connotacions expressament negatives, sí que el català i el basc són vistos com un element de cohesió molt especial en el si de les respectives comunitats. L'ús de les llengües catalana i basca significa socioculturalment i es tradueix en un sentiment d'empatia entre usuaris d'aquestes llengües. Així, la Idoia, que no té el basc com a L1, diu que li sembla «una llengua interessant i, clar, és la llengua de la meua terra; és clar, jo... no ho sé, l'estimo, el que passa és que no té gaire... no sé com dir-ho... és a dir, per funcionar, al meu poble [Tafalla], per exemple, no serveix». Per a l'Alfredo, tot i que tampoc no és la seva única llengua materna, diu que l'èuscar «es una cosa que de alguna manera me hace sentir un poco más... no sé, sentirme más bien» i afegeix que «cuando hablo con alguien en euskera tengo como una especie de empatía que no la tengo con otra persona cuando hablo castellano porque..., quizás por lo minoritario que es, también, no sé..., es como una especie de tesoro que comparto con quien lo hablo».

Al seu torn, l'Asier diu que l'èuscar «significa muchas cosas: por una parte es una lengua pero por otra parte es una cultura, es una cultura diferente (...), es una cultura totalmente diferente de la española, por ejemplo, y lo siento como una manera de vivir, también». A més, explica que «cuando una persona se acerca en vasco y te habla en vasco, desde el principio se crea un nexo que es como “Ah, tú eres de los míos” y eso es así: hay como una confianza de que “Vale, puedo contar contigo” porque culturalmente además los vascos creo que somos muy de palabra, muy formales» i afirma que si se li dirigeixen en castellà «no hay distancia pero para mí es más “Tú [,] y yo”». Això és força semblant al que diu la Idoia: «Per a mi que una persona vingui i em parli en castellà és el normal, però si em parlen en basc sento una empatia especial, perquè, clar, com que som molt poca gent, és com que ets sentit identificat... perquè, és clar, la gent que parlem en èuscar ho fem perquè volem que la llengua es mantingui, aleshores ja tens aquest punt de contacte en el sentit que vols el mateix per a una llengua». L'Alfredo ens confirma aquest sentiment: «Cuando

alguien me habla en euskera tengo más empatía; hombre, yo me dirijo a todos por igual, no hago ninguna discriminación, pero solamente que es algo que es un edulcorante...».

L'Emmanuelle ens diu que el basc «es una cultura y también... el euskera, como se ha prohibido, a mi abuela por ejemplo, pues es una cosa que he tenido que recuperar y me parece muy importante porque es una lengua muy bonita, muy rica y a mí me gusta aprender idiomas, pero no solamente el inglés, que es como una imposición, y me parece muy importante conservar todos esos idiomas, todas esas particularidades que existen en el mundo, y el euskera en particular es el idioma más antiguo de Europa; y yo, como me siento basca, *euskaldun*³, de cultura, pues ese idioma prohibido es como un reto para mí volverlo a hablar, aunque no lo hable muy bien». L'entrevistada afegeix que quan una persona se li dirigeix en èuscar «me encanta, porque en Iparralde, por ejemplo, se ha perdido un montón y hay muy poca gente que lo practica, y se suele hablar en francés».

L'Aduna, quan li demanem què significa o què representa per a ella l'èuscar, contesta que «respondre això és molt difícil, amb una frase o una idea..., però m'he adonat que com m'expresso jo, com sóc, és en basc: com em puc expressar realment, com em surten les paraules de veritat, com no em costen les paraules és en èuscar; i és la meva identitat».

I l'Amaia explica que «per mi l'èuscar és, sobretot, casa meva, o sigui, és arribar a casa; jo en el meu dia a dia la veritat és que funciono molt en èuscar i parlar fora de la feina en èuscar és com ser a casa [l'Amaia està passant una temporada fora del País Basc], és el meu lloc, és la manera de viure el món». A més, per a ella, el fet que un interlocutor se li dirigeixi en èuscar no és pas irrellevant, sinó que «se'm fa més proper».

³ Per a més detalls sobre el concepte *euskaldun* i la rellevància significativa que té la seva existència, veg. pg. 41.

Veiem, doncs, que els entrevistats bascos tenen, tots, un vincle emocional molt important amb l'èuscar. Tots reconeixen que se senten especialment bé en els actes comunicatius que es produeixen en aquesta llengua, tot i que també diuen que l'ús del castellà no els suposa pas cap obstacle. No es tracta, doncs, del fet que el castellà *restí punts*, sinó que és l'ús del basc el que, per continuar amb la metàfora, fa *sumar-ne*.

Del que diuen els catalanoparlants entrevistats se'n poden extreure conclusions similars, tot i que potser no està tan estesa aquesta visió de la llengua com un autèntic tresor enormement valuós que comparteixen tots els seus usuaris. Aquesta diferència –aquest *relaxament* en la concepció de la llengua– pot deure's al fet que el nombre de catalanoparlants és significativament major i, al marge d'aquestes condicions demolingüístiques força més favorables que les del basc, el català també gaudeix d'un *status* social prou bo.

Així, quan li demanem què significa el català per a ell, en Marçal respon que és «evidentment, una llengua, en primer terme i, en tot cas, la vinculació que tenim el català i jo és que el català és la meva llengua materna i, per tant, no només sóc un catalanoparlant sinó que podem dir que sóc un *catalanopensant*, és a dir, que encara que arribi a dominar molt una altra llengua crec que continuaria pensant en català». L'entrevistat afegeix que el català no és pas un instrument de comunicació i prou, sinó que «una llengua és un instrument de comunicació, evidentment, però a més a més diguem-ne que porta implícita tota... no una visió del món però sí una manera de descriure la realitat i per tant podem dir que la llengua, malgrat que no determina la manera de pensar, sí que el coneixement de moltes llengües, el català i moltes més, ens permet veure la realitat des de perspectives diferents, i per tant una llengua és una perspectiva». En Marçal també explica que el fet que algú se li dirigeixi en català o bé en castellà «evidentment, no m'és indiferent... però no és tant el codi com el registre, és a dir, que em pot venir una persona en català i sorprendre'm negativament o positiva i em pot venir una persona en castellà i sorprendre'm negativament o positiva; el que vull dir és que el fet que em vingui una persona en

castellà no té per què significar per a mi una cosa en especial, però desgraciadament en alguns casos quan algú parla en castellà és per uns motius en concret i per tant jo diria que més aviat depèn de la persona que no del codi». Li demanem que aclareixi el que acaba d'afirmar, i respon que «hi ha algun d'aquests motius per parlar castellà que a mi no m'acaba de convèncer ideològicament» i afegeix que «si una persona de Catalunya, que viu aquí des de fa molt temps o que ha nascut aquí, s'adreça a mi en castellà, evidentment, però és que de forma natural, la meva resposta serà en català; és més, si una persona migrada em parla en castellà, la resposta també serà en català, i, en tot cas, si ella no ho entén, jo faré l'aclariment en castellà». Ens explica, a més, una vivència que el va fer reafirmar-se en aquesta actitud de prioritzar l'ús del català: «jo això ho aplico, tinc molta cura des del dia que vaig anar a un podòleg, en aquest cas era una dona, i jo parlava en català, però perquè jo creia que la podòloga en qüestió era de Catalunya i en sortir em va dir que era la primera vegada en cinc anys que algú es dirigia a ella en català i que ja tenia ganes que això succeís, i des d'aquell dia em vaig adonar que en tot cas sempre en català i, si no ho entenen, canviem de codi».

Per a l'Andrea, el català, malgrat no ser la llengua materna, «és una de les meves dues llengües, i crec que és la que utilitzo més, cosa que trobo normal perquè també és la meva llengua». La Marta ens diu que el català «és la meva llengua, però perquè a Andorra l'idioma oficial és el català». Afegeix que «si jo fos estrangera, francesa, i vingués aquí, segurament abans aprendria el castellà i després m'agradaria aprendre el català, no el deixaria de banda (...) i si se'm dirigeix una persona d'aquí [Catalunya] em sap més greu que no parli el català, per exemple a mercat em sap més greu que no es parli en català, perquè potser és que no valoren prou la llengua».

La Laia, quan li preguntem en què li fa pensar el català, explica que «no em fa pensar en res, vull dir, és el que em surt de l'ànima, perquè és que forma part de la meva manera de ser; jo la manera més clara que tinc d'expressar-me és en català, perquè és tal com sóc». Al seu torn, l'Anna ens diu que el català «en ser la llengua materna, doncs, home... diu bastant, vull dir que és una llengua que estimo molt».

Quan algú se li adreça en català, l'Anna explica que «penso “Oh, mira!” perquè, a veure, hi ha més gent castellana que no catalana».

La major part dels entrevistats bascos i catalans creuen que a l'hora d'establir comunicació no només hi intervé el criteri de la practicitat sinó que els motius ideològics i els sentiments que desperten les llengües també hi fan el seu paper. Així, la Idoia ens diu que a l'hora de parlar «els motius ideològics sí que influeixen». I l'Asier diu que sí, que les llengües són més que un instrument de comunicació: «Yo creo que además en Euskal Herria hay una historia psicológica muy larga de lo que te he comentado antes, de que “Tú eres de los míos” y no necesariamente el otro [el que parla castellà] es de los otros pero sí “Tú eres de los míos” y eso es muy importante». També l'Emmanuelle percep que «la lengua es más que una forma de comunicación y es verdad que una vez que hablas en euskera con una persona se establece un vínculo y te encuentras con toda una cultura, una forma de pensar..., para mí hay una amistad o... no sé, es muy importante en Euskal Herria esta relación de confianza o de... no sé, hay algo que me hace feliz al hablar en euskera». L'Alfredo, quan li preguntem com es dirigeix a un desconegut, si en èuscar o en castellà, respon que «eso es una falta que tenemos todos... hombre, de una manera más consciente lo hago en euskera pero si fuera de una manera inconsciente casi me pasaría al castellano porque tienes más probabilidades de que te entiendan, pero lo que pasa es que me fuerzo, también», perquè, explica, «por supuesto que hay un componente ideológico, por supuesto». En totes aquestes intervencions és veu que el grau de conscienciació sobre l'ús lingüístic que tenen els bascoparlants entrevistats és prou elevat.

Pel que fa als catalans, la Laia ens explica que, a l'hora d'establir comunicació, «jo considero que tothom s'hauria de poder expressar en la llengua pròpia, clar, perquè això és una miqueta... eh... vull dir que el fet que t'expressis en una llengua o en una altra també és una manera de... comporta una certa idiosincràsia, vull dir..., sí, jo crec que va bastant lligat una cosa [parlar una llengua] amb l'altra [ser d'una determinada manera] i penso que ens passa a tots, d'aquí que quan tu parles amb un

francès acabes veient que aquella persona és francesa perquè tenen uns determinats tics o digues-li com vulguis, i amb un anglès igual i amb un alemany igual, vull dir, és clar, amb un català també ens passa, i amb un castellà també, és lògic». Afegeix que «el que m'agradaria, bé, el que ens agrada a gairebé tots, no?, vull dir, que poguéssim tenir una vida absolutament normalitzada i que tot pogués funcionar en català; és a dir, jo penso que totes aquestes traves que es van posant per causa de llengua i de tot això a mi tota la vida m'han semblat bastant poca-soltes, si t'haig de dir la veritat, perquè no porten a res de bo i en canvi comporten molts prejudicis i, clar, per a mi el que hauríem d'anar fent és simplificar i respectar-nos i no anar-nos posant traves a les rodes els uns als altres, que no té cap sentit... és clar, vull dir, llavors tots estaríem molt més còmodes i ens comunicariem amb molta més facilitat i tot seria molt més planer i molt més fàcil i molt més enriquidor».

L'Anna diu que «a l'hora de comunicar-se les motivacions ideològiques també hi fan el seu paper, perquè una llengua també és una visió, una altra manera de... vull dir, una cultura». I la Marta explica que, en establir una conversa, i en referència a quin criteri ha de prevaler, «cal tenir en compte que darrere d'una llengua hi ha moltes coses: una cultura, una tradició... tot això, però jo no tinc aquest sentiment de Catalunya perquè jo no sóc catalana [sinó andorrana], llavors és diferent».

En Marçal, per la seva banda, fa una precisió: «Jo crec que s'ha de buscar un equilibri: jo crec que tot s'ha de veure en la seva justa mesura i en el seu context concret... és que, clar, parlar en abstracte...; a veure, una cosa és, per exemple, anant pel carrer i sobre una qüestió absolutament banal que a un li pot interessar amb una persona en concret i una altra cosa molt diferent serà en un context oficial o...; però si per exemple estem parlant d'una relació client–botiguer, si tu ets el client tens el dret d'usar la teva llengua i l'has de reclamar, això és evident; però hi ha gent que no el reclama i tira pel dret, i aquí és on entra la meva postura, jo dic “Home, siguem racionals, valorem en cada moment què és més important, si fer la revolució cada dia i a tota hora, no fer res o buscar un terme mig que ens pugui realitzar, és a dir, que puguem aconseguir el que nosaltres volem i a la vegada que puguem fer feina per

aquest seguit de qüestions que estem reclamant...”, no sé si m’explico: crec que la justa mesura, el terme mig, sobretot, més que el terme mig, l’adequació a cada instant, perquè no podem fer dogmes, jo crec, com ara “Ah, sempre ha de prevaler la ideologia” o, pitjor encara, “Sempre ha de prevaler la practicitat”, no, no, no, no...».

En canvi, l’Andrea està d’acord en l’afirmació que una llengua és un pur instrument de comunicació i res més.

En el cas de l’occità, en Guilhem diu que quan algú se li dirigeix en occità «es estonant, es quicòm que m’agrada». Pel que fa a en Jaume, quan li preguntem si el fet que una persona li parli en francès és una cosa normal, diu que sí; és especialment significatiu que, quan li plantegem la situació que algú se li adreci en occità contesta, taxatiu, que «aquò arriba jamai»; i després afegeix que, si succeeix «li parlarai en occitan, e la primièra causa que li demandarai es “Eh! Tu parlas occitan?”».

Es fan evidents, doncs, les diferències de percepció que tenen de la pròpia llengua els parlants bascos i catalanas, d’una banda, i els occitans, de l’altra –o, el que és el mateix, els que pertanyen a l’Estat espanyol *versus* els que formen part de l’Estat francès.

D) ALGUNES PERCEPCIONS DELS ENTREVISTATS

A L'ENTORN DE DEL BILINGÜISME

Tant els entrevistats bascos com els catalans i els occitans conceben com un fet positiu i enriquidor el fet de dominar dues llengües, com ja hem pogut deduir a partir dels fragments de les converses que hem reproduït en els apartats precedents. Aquí volem fer esment d'algunes intervencions en què els entrevistats, sense que els ho preguntéssim explícitament, valoren les situacions de bilingüisme que viuen les seves comunitats, en comenten els aspectes positius i els que caldria millorar, i, fins i tot, fan propostes de cara al futur que els espera.

La Idoia diu que «a la meva zona [Tafalla] no sé si podem dir que hi ha bilingüisme, perquè som una minoria, però molt minoria, em sembla que de 10.000 habitants som un 10% que sabem parlar èuscar i, és clar, ja ens coneixem entre nosaltres, i llavors ja saps a qui has de dirigir-te en èuscar, o pots fer-hi, i a qui no pots, perquè no en sap; i al País Basc en general l'èuscar em sembla que està avançant una mica, perquè per exemple a la Ikastola cada vegada hi ha més matrícules, perquè em sembla que la gent ja comença a veure que és un avantatge saber dues llengües i també que, no ho sé, que és la nostra llengua; i, bé, sempre el bilingüisme és un avantatge, em sembla, el que passa és que s'està perdent tot el que són els dialectes, perquè la gent parla el *batua* [el basc unificat], i això em sap greu». Explica que és complicat comparar-ho amb el cas català, que coneix, per dos motius: «Primer, que la intercomprensió és molt diferent, i després que amb altres temes, com és la política, molta gent és bloqueja i es tanca..., és a dir, l'èuscar està connotat negativament, a la meva zona; és clar, per la gent que sabem com va i que el parlem i tot això, no, però entre la gent que no s'obre, sí que està connotat». Li demanem si li sembla que entre els bascoparlants hi ha algun tipus de complex d'inferioritat i ens diu que «no, em sembla que és tot al contrari, em sembla que nosaltres sabem que tenim aquest avantatge i que veiem les coses com més... no sé explicar-me però... en comptes d'inferioritat tenim l'èuscar com una riquesa».

L'Alfredo, el fet de viure en una societat bilingüe, troba que «es enriquecedor, yo he tenido oportunidad de aprender dos idiomas, no creo que tenga nada de malo; lo malo es que siempre hay uno que sale perdiendo». De cara al futur, l'entrevistat veu les coses amb força optimisme, i ens fa una reflexió: «Cuando yo era más chaval, el hecho de hablar euskera te hacía ser un poco más de pueblo y sí que notaba en gente de clase [l'Alfredo anava a la Ikastola] que se pasaba al castellano por el hecho de ser algo más, es decir, tenía connotaciones negativas, sí, ligeramente, aunque, desde luego, no serían las que tenía mi madre cuando era pequeña, obviamente, pero sí que recuerdo que entre los compañeros de clase el hecho de hablar castellano te daba cierta... te hacía ser menos paleta, cosa que es bastante estúpida».

L'Asier també hi diu la seva: «Veo el futuro bastante difícil, la verdad. Los vascos tenemos que aceptar la realidad i asimilar lo que ha ocurrido en los últimos 30 o 40 años de nuestra historia; porque ahora ya no estamos en el franquismo y, por lo tanto, ya no tiene sentido promocionar el uso del euskera con lemas, canciones, etc. que se basen en el argumento “en contra de”; hay que cambiar de mentalidad. Yo creo que el camino es otro: hacer en euskera cosas de calidad y que la gente vea cosas que están solamente en euskera pero que son de mucha calidad, de forma que sientan curiosidad por aprender y practicar la lengua; creo que, como ahora la mayoría de los jóvenes ya comprenden el euskera, más que su imposición como asignatura, se debe seguir este otro camino».

Quant al cas occità, en Jaume, que pel que fa als seus orígens ens explica que «de naissença siáu un pauc catalan, un pauc occitan, un pauc escocés, e un pauc italian tanbèn e un pauc irlandés», es desvia del prototip d'entrevistat. Precisament per això, esdevenen molt interessants, a l'hora de descriure la situació de l'occità, les seves reflexions. Així, després que ens hagi aclarit què representa per a ell l'occità – «per ieu ço que representa es una cultura, una civilizacion qu'es pas necessàriament la mieuna mai qu'es una cultura que es venguda mieuna, que'ai apresada, qu'aprecie; mai ara vive pus en Occitània, doncas es una causa un pauc linguistica, e es tanbèn

mon objecte de recèrca [en Jaume està fent un doctorat sobre qüestions de sociolingüística occitana]», ens permetem de demanar-li que ens doni la seva opinió sobre el cas occità, atès que el pot veure des de fora, i això és el que ens explica: «A mon avis leis occitans s'enganan sus tot, de tot ço que fan prenon pas lo problèma au començament, prenon pas la lenga coma tala, coma es parlada per lo poble, parlan pas d'una estrategia que va d'amunt vers lo bas... ço que fai que son totjorn enganats finalament e se son jamai interessats au poble vertadièr que parla cada jorn». Afegeix que «me sembla qu'aurián de crear d'estructuras locals dins cada vilatge per assajar de rintrar dins lei familhas per convèncer dins lei familhas lei gent de si parlar entre eli, aquèlei que parlon ja en occitan, entre eli, abans que d'aprèner la lenga a lei gent que la parlan pas e que la parlaran mau». També diu que, en comparació amb el fet de parlar castellà a Catalunya, parlar francès a Occitània «es fòrça diferent perdequé an [els occitans] una istòria força mai anciana, an una resisténcia qu'es pas tan granda e, a mai d'aquò, i a una preséncia dau francitan, es a dire, una mescla de francés e d'occitan qu'es una interlenga: aquí i a fòrça mai de francitan que de francés e fòrça mai de francitan que d'occitan, tot lo mond parla francitan, lo francés estandard es pauc parlat finalament en Occitània». A tall d'anècdota, quan li demanem si li sembla possible viure en occità a Occitània, ens explica que «no, ai un amic qu'a assajat de lo faire, que s'es forçat a parlar ren que d'occitan de lònga a Tolosa e era pas possible, perque lei gent t'agachan d'un biais... o vòlon pas comprèner o alors comprenon pas o alors lis interessa pas...». De cara al futur, veu possible només una «cooficialitat simbolica, mai per lo moment i a pas pro de monde que lo saupri parlar per ne faire de cooficialitat normala, tal coma es en Catalonha o lo Pais de Galas, per exemple, non, es simplement pas possible: i a pas pro de monde que lo sabon ensenhar, que lo sabon parlar per l'ensenhar, doncas es una utopia».

Finalment, és interessant d'esmentar que la primera reacció d'en Silvan quan li plantegem si veu possible l'opció de viure en occità és dir-nos que «no, es pas possible, perqué siám dins un estat...», però, abans d'acabar la frase, en comença una altra: «Es possible, si vòs pòs anar a la Posta e charrar unicament occitan e au cap

d'un moment te comprendran se tenon ganas de te compréner... es complicat (...), en fin, es estat la França una e indivisible qu'a ganhat la partida, doncas a l'òra d'ara es un discurs qu'es dintrat dins lei tèstas dei gent e per avançar es un trabalh de longa lent e lo cal fer». Explica que «a l'òra d'ara seriá completament artificiau d'imposar l'occitan a totei lei gent que demoran aquí, per còntre i a una mena d'univers culturau, musicau, literari, filosofic, artistic occitan (...) e pènsi dins lo sud de França i a una altra cultura qu'inventa d'autrei camins, d'autrei musicas, d'autrei literatura, d'autrei poesia; e pènsi que lo pais de França, la França una e indivisible, aquò es la mort de la vida, perquè la vida es multipla». Significativament, afegeix que «la França es ma republica mai per ara nous reconeis pas, es un camin qu'avem de faire; e per ara lo camin politic qu'avem es lo camin francés, totei lei gent, lo 99 dau 100 se sente francés, doncas, cal passar per la França, per lo camin francés».

Hem cregut encertat de reproduir aquelles digressions més significatives que alguns dels entrevistats ens han ofert durant les converses que hi hem mantingut, atès que són del tot pertinents i col·laboren en la consecució de l'objectiu da'aquest treball: oferir una visió de com els parlants perceben i viuen les situacions de bilingüisme.

E) LA SOCIOSIGNIFICACIÓ DE LES LLENGÜES I LES NORMES

INTERGRUPALS: UNA CONTRADICCIÓ LATENT

En el cas català –i en el basc, però aleshores és principalment per motius d’intercomprensió lingüística–, és paradoxal comprovar l’establiment i fixació del castellà com a *foreign talk*, fins i tot sovint es fa servir amb turistes estrangers que igual que no entenen el català tampoc entenen el castellà. A més, quan es tracta d’interlocutors immigrants, en certa manera sembla que entre els catalanòfons hi hagi el convenciment que no pot ser que una persona vinguda de fora parli en català o entengui aquesta llengua. Amb tot, hem de dir –com ja apuntàvem anteriorment– que la idiosincràsia de la societat catalanoparlant envers les persones nouvingudes constitueix una matèria que exigeix un estudi molt més ampli i aprofundit.

Amb relació a aquesta qüestió, però, sí que és pertinent de recalcar, aquí, la contradicció existent entre el valor que es dona a les llengües catalana i basca⁴ i l’ús que, a la pràctica, se’n fa. És a dir, una cosa és la sociosignificació que poden tenir les llengües en els parlants i una altra de molt diferent és la norma intergrupals que predomina i que respon a un automatisme del comportament, qualificable de subconscient i que equival a la voluntat, natural en l’individu, d’optimització, d’assegurar-se l’efectivitat de la comunicació. Tal com diu Druviete (2002) parlant de Letònia, aquest fet de no fer servir la llengua pròpia amb aquells interlocutors que, efectivament, no la parlen, però que molt probablement l’entenen, reflecteix dues actituds: d’una banda, és un clar exemple de tolerància lingüística –i, podríem afegir, de voluntat de practicitat en la comunicació–; de l’altra, denota l’existència, encara, d’un complex de minoria i, fins i tot, demostra una important indiferència lingüística –la qual cosa és encara més perjudicial per a la salut de les llengües minoritzades.

⁴ En aquest punt de l’anàlisi, no cal referir-se al cas occità perquè és una situació que ni tan sols es planteja.

El fet és que l'elecció d'una llengua o de l'altra constitueix una decisió de la qual el parlant sovint ni tan sols és conscient i que, precisament per això, esdevé un comportament molt difícil de canviar. Tal com diu Bastardas (1991) referint-se a les qüestions del comportament lingüístic i el canvi social en el cas català, cal tenir en compte que transformar allò que la gent està plenament acostumada a fer quotidianament suposa quelcom realment complex. El primer pas és, evidentment, que l'individu prengui consciència de la tria de llengua que fa, per poder analitzar, a continuació, per què és d'aquella manera i no hauria de poder ser d'una altra. Caldria aconseguir que el parlant assumís que l'hàbit i les percepcions que té consolidades han influït en l'establiment d'un determinat comportament lingüístic. Així, el parlant, després d'haver-hi reflexionat conscientment, pot arribar a la conclusió que seria legítim l'ús de l'altra llengua en aquelles situacions: i és que el factor de l'acceptació i la legitimació és una condició *sine qua non* per a l'èxit de qualsevol canvi que vulgui endegar-se.

Evidentment, aquesta pervivència de la norma d'adaptació lingüística dels autòctons als al·lòctons s'explica, tal com diuen Fishman i Giles (1984), pel fet que «una acció d'acomodació ha d'implicar potencialment més beneficis que costos per al parlant. Aquests beneficis poden comprendre un guany en l'aprovació de l'oient, mentre que els costos potencials poden incloure factors com ara l'esforç invertit i una pèrdua de la identitat personal (i, de vegades, cultural)». Per tant, els bascoparlants i els catalanoparlants valoren molt positivament l'empatia que s'obté amb el canvi de codi i es mostren, la majoria, poc habituats a la pràctica del bilingüisme passiu. N'és un exemple paradigmàtic el que ens diu la Idoia: «Amb els amics, a l'escola [una Ikastola] parlàvem en èuscar i a fora, quan estàvem nosaltres sols, també, però, és clar, quan ens ajuntàvem amb altres, que són la majoria, doncs parlàvem en castellà, és difícil mantenir-ho quan estàs a un lloc on la majoria de gent parla castellà».

En el cas basc, com ja hem comentat, si afegim a més la variable del grau pràcticament inexistent d'intercomprensió, la importància del qual queda reflectit en

les paraules de l'Alfredo: «Hombre, puedes obstinarte pero... es que allí no se entiende nada; y sobretotdo igual te puedes obstinar si estás en un sitio oficial, en un anyuntamiento por ejemplo, la verdad es que sí que puedes exigir que te atiendan en euskera pero... con una persona normal yo no fuerzo la situación».

Tornant al cas català, Bastardas (1991) afirma que és significatiu que «amb el pas del temps, la norma d'usar el castellà amb tots aquells individus categoritzats com a no-catalanoparlants ha esdevingut, probablement de forma majoritària, interioritzada i automatitzada per a les noves generacions autòctones (...) i ha passat a ser vista com a plenament *natural* i pertinent i sense consciència majoritària de “traïció” al propi grup lingüístic». En efecte, triar no és traïr (Boix-Fuster 1993). Parlant amb els entrevistats, sembla que aquest comportament es confirma fins i tot entre els més joves, malgrat que hom podria pensar que aquest sector de la població hauria de tenir més clar que les persones vingudes de fora, amb qui probablement ha compartit aula, són perfectament capaces de parlar o, si més no, entendre la llengua catalana. En algun entrevistat hem detectat un cert procés de conscienciació i de reflexió sobre aquesta conducta, que era confessada com a quelcom en certa manera negatiu, com un dels aspectes del seu comportament que voldrien canviar, però que, és clar, se'ls fa difícil. Així, la Laia, tot parlant de la llengua en què es dirigeix, per defecte, a les immigrants, ens diu que: «Això encara no ho tinc del tot solucionat... Si és un immigrant a vegades encara m'hi adreço en castellà, això ho haig de reconèixer».

Veiem, doncs, com n'és de difícilós aconseguir de canviar un comportament social tan arrelat com ho és el lingüístic. Bastardas (1990) recalca que caldria «posar-nos en la *ment* dels actors socials, intentant veure com perceben el món i com això influeix en la seva actuació lingüística» i recorda que «hi ha, entre altres, el problema de la rutinització del comportament i, en conseqüència, de la subconsciència d'aquest –la gent sovint parla i no sap com parla».

Cal tenir una concepció ecològica a l'hora d'analitzar els comportaments lingüístics, és a dir, cal tenir en compte les interrelacions que s'estableixen entre els diversos factors que determinen els usos lingüístics. Cal també ser molt conscients que el canvi lingüístic, en tant que canvi social, comporta una enorme dificultat, per tal com la persistència en un determinat ús lingüístic pot arribar a ser molt forta, sobretot si el parlant percep la llengua fonamentalment com un instrument que aconsegueix, simplement, una funció comunicativa (Bastardas 1990). En qualsevol cas, un altre factor que cal tenir en compte és que el canvi sempre serà més difícil d'aconseguir intrageneracionalment que no pas intergeneracionalment: en paraules de Bastardas (ibíd.), «les ruptures són intergeneracionals» atès que es tracta de «nous individus que s'exposen a nous contextos». En aquest sentit, doncs, l'edat dels individus és un altre factor clau, ja que en els estrats més joves de la societat l'adquisició lingüística i l'adopció dunes determinades normes seran, sempre, més ràpides i efectives.

Tornant als nostres entrevistats, podem dir que tant en els catalanoparlants com en els bascoparlants i, és clar, en els occitanoparlants, l'empatia lingüística és un factor absolutament decisiu. En efecte, tal com diu Bastardas (2003a) «és molt majoritària [i, afegim, pràctica i pragmàtica] la tendència a de la població a la conversa en una sola llengua», mentre que «la conversa 'bilingüe' és practicada només per una minoria», minoria que, això sí, està molt conscienciada. I és que el fet de mantenir una conversa en una llengua diferent per part de cada interlocutor xoca amb aquesta «necessitat sociopsicològica d'adaptació mútua de la parla en la interacció humana». L'individu, per molt que entengui la conveniència de fer servir la llengua minoritària (X) en el màxim de casos, entendrà que, davant d'algú que només té competència emissora en el codi Y, no ha de fer servir el codi X, sinó que, per no provocar incomoditat en l'interlocutor i per no crear una situació violenta, el més raonable és que s'aculli a l'ús de Y, atès que ell sí que és plenament competent en ambdós codis. Tots els entrevistats confirmen el fet que la divergència lingüística

no els fa sentir còmodes, de manera que, en comunicar-se, reproduïen aquella categorització cognitiva que tracta els individus que no tenen el català, el basc o l'occità com a llengua primera –cosa que no vol pas dir que no en tinguin plenes competències tant de recepció com d'emissió– com a persones amb les quals cal utilitzar el codi majoritari, això és, el castellà o el francès (Bastardas 2003a).

És complicat d'elaborar una estratègia que pugui afrontar amb èxit aquesta potencial persistència de les normes socials (Bastardas 2003b), persistència que esdevé acrescuda quan les actituds que es volen modificar pertanyen a l'àmbit sociolingüístic. De les entrevistes realitzades, se'n dedueix el fet que continua plenament vigent la norma intergrup al de l'ús del castellà –i del francès– quan l'emissor sap –o percep– que l'interlocutor no té com a llengua primera el català, l'occità o el basc, malgrat que, insistim, aquest interlocutor pugui ser perfectament competent –almenys com a receptor– en aquestes llengües.

F) LA SOCIOSIGNIFICACIÓ DE LES LLENGÜES

AMB RELACIÓ A LA VISIÓ DEL MÓN I LA IDENTITAT

Les llengües tenen dues funcions socials: d'una banda, constitueixen un vehicle de comunicació –això és, d'*intersignificació*– i, de l'altra, són un element d'identificació o, millor, d'*identització* –són, per tant, elements de *sociosignificació* (Bastardas 2007). Com hem anat veient, és normal que en un ecosistema lingüísticament divers les llengües constitueixin sovint un element important en la confecció de la identitat dels individus. L'Aduna, quan li demanem què significa o què representa per a ella l'èuscar, acaba la seva resposta –que ja hem reproduït íntegrament en l'apartat pertinent, el C)– afirmant d'una manera rotunda que «[l'èuscar] és la meva identitat».

Efectivament, quan els preguntem per la seva identitat, tant bascos com catalans afirmen que se senten com a tals. Els occitans, en canvi, tenen una visió del món marcadament francesa. Amb tot, tot i que en general és en segon terme, també perceben l'occitanitat com un element identitari, com veurem més endavant. Ells, doncs, tenen una adscripció multigrupal perfectament assumida i no gens contradictòria. Sí que sol ser més contradictòria o problemàtica en el cas dels bascos i els catalans, quan directament no és una adscripció monogrupal, és a dir, amb exclusió de la identitat espanyola.

Així, la Laia, en plantejar-li si faria servir l'adjectiu “catalana” per definir la seva identitat, ens diu que «sí, és clar; jo em sento catalana, i cada cop menys espanyola».

D'altra banda, la qüestió lingüístico-identitària també repercuteix en la visió que els individus tenen del món, com demostren les paraules de l'Anna quan ens diu que «jo crec que qualsevol llengua condiona, una llengua porta una cultura a darrere, per tant la teva manera de veure les coses, el món, tot... és diferent». La Laia, respecte de la seva visió del món, ens explica que «la meva experiència m'ha dit que és més fàcil que una persona de Segòvia i jo vegem les coses de manera diferent que

no pas que les vegem igual, cosa que no significa que no hagi trobat gent amb la qual pugui perfectament sintonitzar a l'hora de veure el món».

Pel que fa, encara, a la major o menor influència que té la llengua en la visió de les coses, més d'un dels entrevistats coincideixen a establir una diferenciació en termes de ciutat / camp, món urbà / món rural. En aquest sentit, l'Andrea, si bé, d'una banda, afirma que «jo em sento catalana: si vaig a Londres i em pregunten d'on sóc, diré que de Catalunya, i si em diuen que no saben on és, els diré que és un país dins d'Espanya», de l'altra explica que, segons ella, el fet de ser catalana «no m'influeix per res a l'hora de veure el món». Afegeix que l'adjectiu "catalana" no seria, però, un dels que faria servir per autodefinir-se: «No, no diria "Sóc baixeta i catalana", segurament no». També li preguntem si creu que veu el món de la mateixa manera que una persona de, per exemple, Múrcia, i respon afirmativament, i quan li diem si també té la mateixa visió de les coses que una persona de l'Àfrica, diu que no, i, a continuació, s'hi repensa i fa la següent precisió: «No, igual que una persona de l'Àfrica no, i segurament de Segòvia tampoc, però... per exemple, jo tampoc no tinc la mateixa visió del món que una persona de poble de Catalunya».

Al seu torn, en Marçal ens diu que «per bé o per mal tinc una visió del món absolutament occidental i, dins del món occidental, llatina; i sí, tinc una visió catalana, intueixo que sí, que veig el món des d'una perspectiva catalana». Quant a la seva identitat, ens diu que «jo reconec que amb això tinc els meus problemes, perquè sovint m'identifico més amb un ciutadà de Madrid o amb un ciutadà de Berlín que, sincerament, amb un habitant del Solsonès, perquè crec que hi ha, que pot haver-hi una gran similitud en la manera de veure la vida i en la manera de viure entre els ciutadans de ciutat, encara que sembli redundant, i les persones que habiten més lluny de les grans ciutats; crec que jo tinc més similituds amb un madrileny i amb un berlinès que no pas amb una persona de l'Alt Urgell». Veient que li costa acabar de definir-se, hi insistim i ens diu que «evidentment, sí que em puc sentir català, però entenent per "català" sobretot ciutat de Barcelona, però sobretot cada cop més el que em sento és europeu, és a dir, em sento plenament europeu (...), em sento molt

identificat amb els valors que hi ha últimament, i des de fa temps, sobretot a l'Europa Central i a l'Europa del Nord».

També és interessant de veure què hi diu l'entrevistada d'origen andorrà, la Marta, que de seguida deixa clar que «jo no sóc catalana, eh, jo sóc d'Andorra», però precisa que «em considero, sent d'Andorra [la Marta, però, actualment viu a Barcelona], més catalana que espanyola, perquè no sóc espanyola, però m'identifico més amb Catalunya, el menjar, el tema cultural... s'assemblen molt [Catalunya i Andorra], la llengua, la proximitat...». Ara, l'entrevistada té clar que la seva identitat és andorrana, qualificatiu que afirma que també faria servir a l'hora de descriure's, tot i que fa constar que «no m'agrada que..., a mi m'agrada ser *ciudadano del mundo* [sic], a mi això de dir "Jo, Andorra, Andorra" no ho sé, eh, perquè després potser visc a... és que no ho sé, això no m'agrada a mi, això de ser tan nacionalista, m'agrada ser andorrana, i ho dic, però...».

Pel que fa als entrevistats bascos, es percep un grau d'identificació lleugerament major. Així, la Idoia, quan li preguntem si "basca" seria un dels adjectius que faria servir per definir-se, ens respon que sí, amb una precisió molt interessant de comentar: «Sí, basca, *euskalduna*». I és que en èuscar aquest és el mot corresponent al nostre adjectiu "basc" tot i que la seva etimologia aporta un matís: significa 'persona que té l'èuscar (com a llengua)'. De fet, aquesta reflexió també ens l'ha feta l'Alfredo quan li hem demanat si considerava que la seva visió del món era basca i si el fet de parlar basc el definia d'alguna manera, ja que ens ha explicat que «la palabra "euskaldun" significa 'la persona que habla euskera' y eso ya lo dice absolutamente todo; hombre, lo más importante que tenemos es el idioma, claramente, lo que pasa es que luego también hay otros problemas en Euskadi que también nos hacen sentir, a unos más que a otros, como más vascos». De fet, els bascoparlants tenen un mot per designar totes les llengües que no són la seva: "erdera"; i el terme corresponent "erdaldun" per dir 'que té una llengua que no és el basc (com a llengua)'. La Idoia afirma que no té pas una identitat multigrupal, atès que «tot i que el carnet diu que la meva nacionalitat és espanyola, jo no m'hi sento».

També l'Alfredo respon que sí que inclouria l'adjectiu "basc" o "euskaldun" per definir la seva identitat, sense combinacions.

Quant a la visió del món que tenen els entrevistats bascos, destaca la resposta de la Idoia, que ens explica que el fet de ser basca «en part, bé, segons com ho miris, però em sembla que si que et condiciona sempre d'on véns i què has après, em sembla que sí que condiciona, però igual que si hagués nascut a un altre lloc també em condicionaria, perquè les coses que aprens sempre influeixen, em sembla».

L'Asier afirma que té una visió del món basca, i espanyola no, tot i que acte seguit fa aquesta reflexió: «Bueno, española quizás también, porque te influye, es muy difícil vivir solamente en euskera».

En el cas dels occitans, ja hem comentat que tenien una identitat francesa molt acusada. L'adscripció identitària a un únic grup en els occitans seria impensable. Així, en Guilhem diu «ieu siáu provençau, occitan, perdequé vivi en Provença, aimariá bèn que siegue provençau en luòc de francés mai au jorn d'uèi siáu francés, vàqui, es coma aquò... òc, siáu francés, e occitan tanbèn, me senti francés e me senti occitan, parièr, lei dos». És, doncs, un cas paradigmàtic d'adscripció multigrupal. En aquest sentit, la Céline afirma que «je suis française, mais j'ai quand même des origines occitanes».

En Silvan diu que per a ell «la nacion es una ideia desfassada, siáu pas nacionalista; l'identitat es una pluralitat, cada persona ja a una identitat pròpra: raport a sa familha, raport a l'immigracion de sa familha, raport a lei musicas qu'escouta...; ieu, per exemple, mon identitat es occitana, es francesa, jamaicana, es un pauc catalana...». A continuació, afegeix que «per ieu i a pas de nivèu, totei sus un meme plan, perquè si vòs aparar [significa 'protegir, emparar'] una lenga, si vòs aparar una cultura te cal aver en tèsta que quand aparas una lenga, una cultura, darrièr aparas e defendes totei las lengas, totei lei culturas dau monde, doncas ieu siáu per la diversitat culturala, siáu per l'occitan, siáu per lo francés, qu'es una lenga minorisada tanbèn!, siáu per l'anglès, siáu per lo catalan... se vòs es una ideia qu'a pas

encara fach son camin, mai, per exemple, quand i a un rescòntre sus lei lengas onte cada lenga es representada en un *stand* e i a totei lei lengas minorizadas, leis apaches, lei comanches, leis occitans... e lo francés sovent a la grossa plaça, l'anglès a la grossa plaça... e ieu siáu contra la ierarquizacion, siáu per la revolucion de lei lengas, totei lei lengas sus un meme nivèu, v àqui, e aquò en França es dificil de comprèner; per exemple, te dison “Siás francés, parlas francés e va plan”, mai ieu siéu pas unicament aquò, siáu tanbèn occitan, coma i a que son tanbèn d'origina araba, que son tanbèn bereberofones..., es un pais de mescla, a l'òra d'ara totala, e quand penses “occitanisme” te cal tanbèn pensar tot aquò, v àqui». També és, per tant, un exemple d'adscripció a més d'un grup identitari.

Ja per cloure aquest apartat, podem afirmar que el que diferencia el procés d'identificació, o la *identització*, que han dut a terme, d'una banda, els occitans i, de l'altra, els bascos i els catalans, s'explica pel diferent grau d'incidència de les polítiques endegades, respectivament, pels Estats francès i espanyol. Així, el cas basc i el cas català són exemples d'un desenvolupament de la identitat cultural que s'ha desenvolupat paral·lelament a la debilitat econòmica i cultural de l'Estat espanyol, de tal manera que el desenvolupament econòmic –i industrial– de catalans i bascos ha implicat també que es desenvolupés la seva capacitat social i política, tot contribuint així a enfortir el seu prestigi i la confiança en les seves possibilitats nacionals. Perquè les comunitats que es troben en el si d'un estat que es vol monocultural tendeixen, efectivament, a reforçar la seva identitat ètnica o nacional i, en el cas de tenir prou energia –com en els casos basc i català–, tendeixen a desenvolupar-se en aquelles direccions en què l'estat opressor és més feble (Esteva Fabregat 1984). Aquest procés, és clar, no va ser possible França, la cultura de la qual gaudia d'un prestigi i una força polítiques avalats pel paper de defensor dels drets humans i dels valors de progrés que, d'ençà de la Revolució, des d'arreu s'atribuiria a l'Estat francès.

G) CONCLUSIONS

Amb aquest estudi hem pretès d'oferir una nova perspectiva sobre tres situacions de bilingüisme dels sud de l'Europa occidental que, malgrat que comparteixen algunes similituds –com ara el fet de compartir ecosistema amb llengües de gran abast, com ho són el francès i el castellà, pròpies i oficials, a més, dels estats en què s'ubiquen aquestes comunitats–, es caracteritzen, justament, per mantenir, cadascun, una idiosincràsia particular. Així doncs, si bé és útil partir de la comparació de totes tres situacions –l'occitana, la basca i la catalana–, en tot moment hem procurat de fer paleses les notables diferències que, hem vist, són pròpies de cadascuna de les comunitats.

Més concretament, hem analitzat com viuen el fet quotidià de trobar-se en un ecosistema en què conviuen dues llengües, amb el denominador comú, en tots tres casos, que una d'aquestes llengües és la pròpia i majoritària d'un Estat fort i potent, sigui el francès o l'espanyol.

Mitjançant un seguit de converses amb membres de les comunitats lingüístiques occitana, basca i catalana, hem pogut veure com n'és de complexa la qüestió de la sociosignificació de les llengües, que constitueix dels factors més determinants a l'hora de realitzar la tria d'un o altre codi. En aquest sentit, és prou clar que el fet lingüístic, és a dir, la tria d'un o altre codi en un determinat acte de comunicació, i la sociosignificació que aquests puguin tenir que en el marc de la identitat –o, més ben dit, *identització*– pertanyen a dos plans ben distints, cosa que s'ha fet especialment evident en dos aspectes: primer, el fet d'emprar en l'ús quotidià tant una llengua com l'altra sense que cap tingui, en general, connotacions negatives; i, segon, el fet majoritari de l'adaptació, amb molt poca resistència, per part dels entrevistats –en general amb una forta *identització* occitana, basca o catalana– al codi al·lòcton –castellà o francès– propi de l'interlocutor.

Per tant, si bé la llengua constitueix un element sovint central en la construcció de la identitat dels individus, de vegades aquesta dimensió identificativo-

afectiva de les llengües pot perdre pes en el conjunt d'elements de configuren una determinada identitat.

Malgrat això, sí que ha quedat palesa la major satisfacció que produeix en els entrevistats el fet que una conversa es desenvolupi en occità, basc i català. I és que l'ús d'un o altre codi té, en aquests casos, una important càrrega simbòlica: no només importa el que es diu sinó també com es diu. En la majoria d'entrevistats l'ús d'una o altra llengua es traduïa en una major proximitat vers l'interlocutor i, fins i tot, en un grau més elevat de simpatia ja *a priori*.

Així, tot i l'aparent contradicció, hem pogut comprovar que la sociosignificació que tenen l'occità, el basc i el català entre els seus parlants sovint entra en contradicció amb la llengua intergrupals d'aquests usuaris. Això confirma les paraules de Bastardas (2007) quan diu que «en el “llenguar” quotidià (...) els individus-amb-identitat-lingüística poden no traslladar-hi coherentment les seves idees grupals, i poden tenir, per exemple, conductes lingüístiques que no s'hi corresponen, ja que aquestes són sovint força subconscients i rutinitzades». El cas més flagrant és, sens dubte, el de la comunitat lingüística occitana, en què l'ús del francès està absolutament generalitzat i, sovint, fins i tot connotat positivament. La principal causa d'aquesta realitat és, resumidament, que a l'Estat francès la implantació de la *langue nationale*, a més de disposar d'un aparell estatal fort i decidit, va comptar amb allò més principal perquè un canvi es produeixi amb èxit: la legitimació. En efecte, el francès era la llengua de les llibertats, del progrés, de la revolució, de la igualtat i de la fraternitat, valors que el govern francès volia fer extensius i accessibles a tots els ciutadans, deslliurant-los de la càrrega i l'obstacle que suposaven, a parer seu, els *patois*.

En canvi, els entrevistats de les comunitats basca i catalana mostren un major grau de conscienciació lingüística i tenen una visió del món molt poc condicionada per la llengua i la cultura castellanés, que històricament han estat imposades per la força, amb decrets com els de Nova Planta al segle XVIII o amb prohibicions i persecucions explícites durant el franquisme a mitjan segle XX, per exemple. Els

mètodes emprats pels estats francès i espanyols han estat, doncs, força distints, com també ho són en l'actualitat les configuracions glotopolítiques de les comunitats lingüístiques que hem analitzat. Així, els bascos i els catalans exemplifiquen i demostren que el fet de ser bicultural o bilingües no implica pas forçosament ser biètnic (Esteva Fabregat 1984).

En definitiva, podem dir que la comunitat lingüística occitanòfona, la bascòfona i la catalanòfona es troben, cadascuna –tot i que en graus diferents–, en un ecosistema en el qual les comunicacions institucionalitzades i la major –o bona– part de les individualitzades són en una llengua –en un principi– al·lòctona, i això porta a l'adaptació per mitjà de la substitució lingüística; de fet, els efectes són equiparables «als que s'haurien produït si hagués estat la població autòctona la que hagués migrat» (Bastardas 1996) Es tracta, per tant, d'un «marc de doble minorització –política– en el propi territori» (ibíd.). A banda d'aquestes similituds en el pla teòric, hem pogut comprovar que a la pràctica es pot dibuixar una clara línia divisòria entre els membres de l'Estat francès i els de l'Estat espanyol. Aquesta –la inclusió en un o altre projecte de construcció de l'estat-nació–, creiem, és la diferència més accentuada. Després, en un segon nivell, també podríem encara establir una subdivisió entre els parlants de la comunitat lingüística basca, d'una banda, i el de la comunitat catalanoparlant.

De cara a futures intervencions des del camp de la planificació i la política lingüístiques en el marc d'aquestes comunitats bilingües, cal tenir molt present que per tal de dur-hi a terme, amb èxit, qualsevol modificació –com ho podria ser el fet de convertir les respectives llengües històriques en principals vehicles de comunicació intergrupals en el seu territori– s'haurà de procedir a la conscienciació dels individus amb relació a l'ús lingüístic. Només des de la consciència i partir d'un context legitimador que hi coadjuvi es podrà atènyer una millora de la situació del català, el basc i l'occità, llengües que, prenent com a referència la seva situació

actual, tenen un mateix objectiu: una millora –tot i que en graus diferents– en el seu procés de normalització i un augment de la seva implantació en els territoris que, històricament, han conformat el seu domini lingüístic.

BIBLIOGRAFIA

BALIBAR, Renée i LAPORTE, Dominique (1976): *Burguesía y lengua nacional*. Barcelona: Avance.

BASTARDAS, Albert (1990): “L’anàlisi de la sit sociolingüística: conèixer per transformar”, Universitat de Barcelona.

BASTARDAS, Albert (1991): “Comportament lingüístic i canvi social”, a MARTÍ I CASTELL, Joan (dir.) (1991) *Processos de normalització lingüística: l'extensió social i la normativització*. Barcelona: Ed. Columna.

BASTARDAS, Albert (1996): *Ecologia de les llengües. Medi, contactes i dinàmica sociolingüística*. Barcelona: Proa.

BASTARDAS, Albert (2003a): “Breu aportació sobre l'ús del català en les relacions interpersonals”, a *Treballs de sociolingüística catalana*, núm. 17.

BASTARDAS, Albert (2003b): “Comunicacions institucionalitzades i comunicacions individualitzades. La complexitat de l'ús social de les llengües”, a *Treballs de sociolingüística catalana*, núm. 17.

BASTARDAS (2007): *Les polítiques de la llengua i la identitat a l'era “glocal”*. Barcelona: Col·lecció Institut d'Estudis Autònomic, núm. 50.

BOIX-FUSTER, Emili (1993): *Triar no és trair: Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.

BRUNOT, Ferdinand (1966): *Histoire de la langue française des origines à nos jours*. Paris: Armand Colin.

DRUVIETE, Ina (2002): “Language policy and the protection of the state language in Latvia”, *Congrés Mundial sobre Polítiques Lingüístiques*, <http://www.linguapax.org/congres/taller/taller3/Druviete.html>

ESTEVA FABREGAT, Claudi (1984): *Estado, etnicidad y biculturalismo*. Barcelona: Península.

FISHMAN, Joshua A. i GILES, Howard (1984): “Language in Society”, a TAJFEL, Henry i FRASER, Colin (eds.) (1984) *Introducing Social Psychology*. Harmondsworth: Penguin Books.

HOBBSAWM, Eric John (1991): *Nations and nationalism since 1780. Programme, myth, reality*. Cambridge: Cambridge University Press.

LAFONT, Robèrt (2003): *Petita istòria europèa d'Occitania*. Canet: Trabucaire/Aprene.

LAMUELA, Xavier (1987): *Català, occità, friülà: llengües subordinades i planificació lingüística*. Barcelona: Quaderns Crema.